

RUMST HERDENKT DE EERSTE WERELDOORLOG

Dit is een relaas over de totstandkoming van het boek dat Rumesta en De Root in samenwerking met de gemeente Rumst schreven over de lokale geschiedenis van Wereldoorlog I. Of hoe een samenwerking van 12 personen met allen verschillende vaardigheden en achtergrondkennis heeft geleid tot een geschiedkundig werk dat meer dan het lezen waard is.

Een geschiedkundig initiatief van Rumesta

Reeds een aantal jaren hield Rumesta op de eerste donderdag van de maand een genealogische en op de derde donderdag een geschiedkundige avond. Op de genealogische avond kwamen heel wat gegadigden opzoeken in de ruim gedocumenteerde bibliotheek van Rumesta. De geschiedkundige avonden werden schaarser bezocht en dan nog door leden die ook op die avond genealogische opzoeken deden. In 2012 besloot het bestuur van Rumesta dan ook om beide avonden te vervangen door de "Rumesta avonden" waarop iedereen die lid was met alle mogelijke vragen over zowel genealogische als geschiedkundige vragen terecht kon.

Toch werd hiermee het probleem niet opgelost dat de vereniging steeds meer in de genealogische hoek terecht kwam, terwijl de doelstellingen toch steeds tweeërlei waren. Het bestuur stak de koppen bij mekaar en er werd uiteindelijk besloten om geschiedkundige projecten uit te werken en er zoveel mogelijk geïnteresseerden bij te betrekken.

Omdat de herdenking van Wereldoorlog I steeds dichterbij kwam werd besloten om als eerste project rond dat thema te werken.

De werkgroep gaat van start

De leden van Rumesta werden aangeschreven en op 26 januari 2012 werd een eerste bijeenkomst gehouden. Er waren 8 aanwezigen en tijdens deze eerste bijeenkomst werden de belangrijkste doelstellingen vastgelegd. Deze doelstellingen zouden tijdens de volgende twee jaar de basis blijven van het project en er werd zo goed als niet meer aan getornd:

- *Er zal een boek samengesteld worden rond het feit dat 100 jaar geleden de Eerste Wereldoorlog begon.*
- *Het onderzoeksgebied betreft de gemeenten van Groot-Rumst: Reet, Rumst en Terhagen.*
- *Het boek zal geen encyclopedisch werk zijn en ook niet de vorm en inhoud hebben van een universitaire thesis. Het zal een boek worden waarin de klemtoon ligt op het verhalende karakter, maar waarin ook heel wat historische feiten aan bod komen, zodat een breed publiek kan*

geïnteresseerd worden. Er zal steeds gewerkt worden met sterke eerbied voor de historisch correcte gegevens.

- *Iedereen kan op elk moment tot de werkgroep toetreden indien hij/zij deze doelstellingen onderschrijft.*
- *Er zal naar gestreefd worden om het boek klaar te hebben tegen einde 2013.*

Er werd eveneens vernomen dat het gemeentebestuur geïnteresseerd was in het project en de werkgroep besloot om tegen volgende vergadering de burgemeester, Eddy Huyghe, tevens lid van Rumesta, uit te nodigen.

Op de tweede bijeenkomst, in februari 2012, was de burgemeester dan ook kort aanwezig en hij bevestigde de gemeentelijke interesse. Hij refereerde aan de eerder verschenen werken over de jaarmarkt en over de bibliotheek en hij situeerde het toekomstige werk dan ook in die reeks. Hij stelde ook voor om "De Root" uit Reet bij de werkgroep te betrekken. De werkgroep ging met die voorstellen akkoord.

Er werd een eerste actieplan opgesteld als start van de werkzaamheden:

- *In 2012 zal men vooral de klemtoon leggen op het verzamelen van bronnen terwijl het redactionele werk in 2013 meer de boventoon zal krijgen.*
- *In eerste instantie zullen een aantal algemene werken over de Eerste Wereldoorlog geraadpleegd worden om zo een goede basis te vormen voor het nog te verrichten opzoekingswerk.*
- *Via de regionale pers, nieuwsbrieven, de website en de sociale media zal een zo groot mogelijke bekendheid aan het project worden gegeven om op die manier een maximale input van bronnenmateriaal te krijgen.*

Karel Swenden bezoekt de werkgroep

In april 2012 bezocht Karel Swenden, medestichter van Rumesta, de werkgroep. Het zou zijn laatste bezoek aan Rumesta worden, want hetzelfde jaar zou hij overlijden. Met zijn ruime ervaring haalde hij een aantal punten aan die zeker niet mochten ontbreken in het boek:

- De zuster van Karel Van den Maegdenberg: zij was verbindingspersoon tussen België en Nederland en kreeg hiervoor na de oorlog als één van de weinige vrouwen stemrecht.
- De onderpastoor van Rumst, Verpoorten, was aalmoezenier bij het leger en in een vluchtelingenkamp in Engeland.
- Na de oorlog werkte Rumstenaar Jozef Rombouts mee aan de vervlaamsing van het leger.

Al deze punten werden later onderzocht, uitgewerkt, en kregen hun terechte plaats in het boek.

In mei 2012 vervoegde Jan Nagels, voorzitter van de Root, de werkgroep die dan haar definitieve samenstelling met 12 leden kreeg:

- Wouter De Boeck: lid van Rumesta.
- Frans De Keyser: bestuurslid van Rumesta.
- Tom De Loenen: ondervoorzitter van Rumesta.
- Jan Goossens: voorzitter van Rumesta.
- Eddy Huyghe: lid van Rumesta en De Root, en schepen.
- Jan Nagels: voorzitter van De Root.
- Rudy Schaerlaecken: secretaris van Rumesta.
- François Van Dam: lid van Rumesta.
- Peter Van Hoorenbeeck: bestuurslid van Rumesta.
- Felix Van Mencxel: lid van Rumesta.
- Ludo Verbeeck: lid van Rumesta.
- Willy Wuyts: penningmeester van Rumesta.

Een eerste aanzet tot de inhoudstabel

Nog in mei 2012 werd, met als basis de doelstellingen van het project, overgegaan tot het benoemen van de verschillende mogelijke hoofdstukken:

- *Onze gemeenten vóór de oorlog. Dit hoofdstuk mag zeker niet ontbreken want het moet duidelijk maken wat er in onze gemeenten leefde toen ze in de oorlog terechtkwamen. Er wordt in eerste instantie gedacht aan een beeld over het politieke en kerkelijk bestuur, handel en nijverheid, verenigingsleven, ontspanning en onderwijs. Ook het onderscheid tussen enerzijds de sterk geïndustrialiseerde gemeenten Rumst en Terhagen en anderzijds de landbouwgemeente Reet moet duidelijk belicht worden.*
- *De strijd in onze gewesten bij het uitbreken van de oorlog. De gevechten en beschietingen die in onze gemeenten plaatsvonden maakten deel uit van de slag om Antwerpen, in het bijzonder van de verdediging en de val van de fortengordel.*
- *Het dagelijks leven in onze gemeenten tijdens de oorlog. Wat veranderde er in de levensomstandigheden, hoe was het gesteld met de werkgelegenheid en wat was de rol van het hulpcomité?*
- *De vluchtelingen. Hier wordt vooral gerekend op een aantal verhalen over de vlucht naar Engeland, Frankrijk en Nederland.*

- *De soldaten. Er zal gezocht worden naar de geschiedenis van zoveel mogelijk soldaten uit onze gemeenten die aan de oorlog deelnamen. Daarnaast wordt ook gerekend op een aantal uitgebreidere verhalen.*
- *Na de oorlog. Het herstel van de schade, het eerbetoon en de nieuwe politieke situatie in de gemeenten.*

Het omvangrijke archiefwerk

Spijtig genoeg, en dat weet iedere genealogische en geschiedkundige onderzoeker, zitten de diverse archiefstukken sterk verspreid in de meest uiteenlopende archieven. Niettemin werd er heel veel gevonden tijdens de zeer talrijke bezoeken die door diverse leden van de werkgroep werden afgelegd.

Een overzicht:

- Het bisschoppelijk archief. De bisdommen vroegen op het einde van de oorlog aan alle parochiepastoors een verslag te schrijven over de gebeurtenissen in hun parochie (in ons geval dus in hun gemeente). Ze moesten dit doen aan de hand van een vragenlijst. Sommigen brachten een breedvoerig verslag, zoals Rumst. Anderen, zoals Terhagen en Reet, hielden het heel summier.
- Het archief van de provincie Antwerpen. Dit archief werd bij het begin van het onderzoek gedeeltelijk bewaard door de provincie zelf en gedeeltelijk door het Rijksarchief Antwerpen (tijdelijk gevestigd in Beveren). In 2013 werd het volledige archief overgebracht naar het Rijksarchief. De provincie vormde een rijke bron van informatie voor de diverse hoofdstukken van het boek:
 - De militielijsten geven per jaar en per gemeente weer wie in militaire dienst kwam met daarbij heel wat bijkomende personalia.
 - De processen-verbaal van de gemeenteraadsverkiezingen van 1911 en 1921 bevatten de volledige informatie over wie kandidaat was voor welke partij en wie er verkozen werd.
 - Op het einde van de oorlog vroeg de provinciale overheid aan elk gemeentebestuur om een verslag te maken van de gebeurtenissen in hun gemeente tijdens de oorlog, net zoals de bisdommen dat deden bij de pastoors.
 - De provincie bewaart ook veel informatie over de gemeentelijke hulpcomités en over de tewerkstelling en werkloosheid tijdens de oorlog.
- Het Rijksarchief. Hier vonden we de bevolkingsregisters van elke gemeente, die een beeld geven van wie waar woonde en welke activiteiten ze uitoefenden.
- De militaire archieven van Evere en van het Jubelpark in Brussel. Hier worden de militaire dossiers bewaard, in het Jubelpark van wie geboren is vóór 1889 en van de hogere officieren, in Evere van de andere militairen. In combinatie met de gegevens van de militielijsten uit het

provinciaal archief werd zo ongeveer twee derde van alle dossiers van de soldaten teruggevonden.

- Kranten- en tijdschriftenarchieven. De meeste kranten en archieven worden bewaard in het erfgoedmuseum Conscience in Antwerpen. Vooral “het adresboek van de Stad en de Provincie Antwerpen”, een verre voorloper van de Gouden Gids, leverde veel informatie op over handel en nijverheid in onze gemeenten. Van de frontkranten die werden uitgegeven, was alleen "Hemixem – Reeth" belangrijk, maar daarvan waren alle exemplaren al in de archieven van De Root en Rumesta aanwezig.
- Het agentschap binnenlands bestuur. Alle gemeenten dienden zowel hun jaarlijkse begroting als hun jaarrekening in bij de toezichthouder, het provinciebestuur. Tijdens de oorlog was dit niet anders. De documenten die door het huidige agentschap voor binnenlands bestuur worden bewaard zijn weinig gedetailleerd, maar de impact van de oorlog op de gemeentefinanciën is wel zichtbaar.
- Het gemeentelijk archief. Hier vonden we de jaarlijkse begrotingen terug, onder andere die van onmiddellijk na de oorlog.

Getuigenissen en privé-archieven

Overlevenden van de periode van de Eerste Wereldoorlog zijn er niet meer, maar er werden wel mondelinge of schriftelijke verhalen en documenten nagelaten aan afstammelingen of kennissen. Deze overgeleverde informatie bezorgde, veel meer dan bij de start werd verwacht, een pak verhalen, exacte gegevens en foto's op. De oproepen die langs de verschillende kanalen werden gedaan kregen eveneens een grote respons. En door leden van de werkgroepen werden meerdere persoonlijke bezoeken afgelegd of werd in het eigen familiearchief gezocht naar het nodige. Dit alles leverde gegevens en fotomateriaal op voor alle hoofdstukken. Wat de "verhalen" betreft werden er uiteindelijk 16 boeiende opgenomen in het boek:

- Het grote militaire gezag van Frans Van Linden
- De geschiedenis van Frans Herremans
- De familie Van Mencxel op de vlucht naar Frankrijk
- Het verhaal van Zuster Vitaliana
- Een Rumsts gezin in Engeland
- Burgemeester Jordens in Roosendaal
- De (bijna) vlucht van Jan Nagels
- De familie Van Hove – Taelman uit Rumst op de vlucht
- In Engeland op school
- De gebroeders Heremans en hun gezin tijdens Wereldoorlog I

- De belevenissen van Felix De Boeck
- Het trieste lot van Petrus De Wachter
- Een Amerikaans soldaat uit Reet
- De frontbrieven van Louis Jacobs
- De belevenissen van Rikske De Roover
- Een huishoudster die spionne was

De redactie gaat van start

In januari 2013 waren al een aantal artikels en zelfs volledige hoofdstukken geschreven. Onmiddellijk werd duidelijk dat afspraken moesten gemaakt worden over stijl, lettertype enz. wat dan ook meteen gebeurde. Ieder lid van de werkgroep kreeg de gelegenheid de artikels na te lezen en ze aan te vullen of opmerkingen te formuleren.

Een gevolg van het gegeven dat er diverse schrijvers waren, was dat in de verschillende artikels overlappende en gelijklopende gegevens werden vermeld. De redactie moest vanaf dan ook haar rol vervullen en in samenspraak met de auteurs de "dubbels" verwijderen.

Omdat het eerste jaar, "het opzoekingsjaar", voorbij was, werd een lijst opgemaakt van de openstaande knelpunten op dat moment:

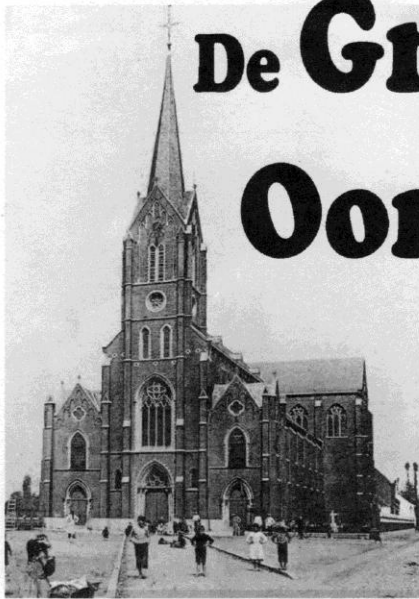
- *Het wordt tijd om na te denken over de titel van het boek. Voorlopig is er nog geen voorstel waarmee iedereen akkoord kan gaan.*
- *Met de titel komt ook het uitzicht van de omslagpagina aan bod. Ook hier is nog geen passend voorstel.*
- *De verkiezingen van 1911 en 1921 komen in het boek aan bod maar de gegevens ervan werden nog niet teruggevonden.*
- *De gegevens van heel wat soldaten werden nog niet teruggevonden. Er zijn nauwelijks 140 dossiers gevonden terwijl er meer dan 300 soldaten uit onze gemeenten in de oorlog waren.*
- *Het laatste hoofdstuk is nog volledig blanco.*
- *Er moeten afspraken met de gemeente gemaakt worden over de uitgave van het boek.*

Een akkoord van het schepencollege en enkele belangrijke beslissingen

Eddy Huyghe bevestigde in de bijeenkomst van juni 2013 dat het college van burgemeester en schepenen een budget had vrijgemaakt voor de publicatie van het boek. Met de gemeentelijke cultuurdienst moesten de verdere praktische afspraken gemaakt worden.

In deze bijeenkomst werden ook enkele belangrijke knopen doorgesneden:

- *De titel van het boek wordt "De grote oorlog 1914 - 1918 van Reet, Rumst en Terhagen".*

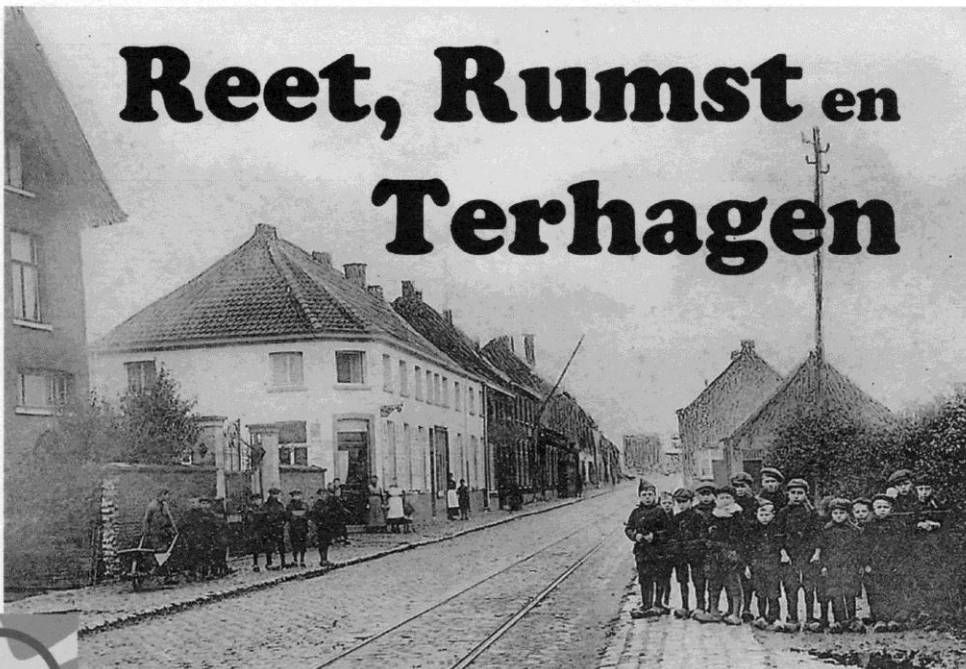

De Grote Oorlog

1914-1918

van

Reet, Rumst en Terhagen

Gemeente Rumst

- *Het boek zal in zwart-wit worden uitgegeven, met uitzondering van de omslagpagina.*
- *De omslagpagina zal drie foto's bevatten, één van elke gemeente:*
 - *van Reet: een dorpsgezicht – de meest kwaliteitsvolle zal uitgezocht worden.*
 - *van Rumst: de kerk van Rumst vóór 1914.*
 - *van Terhagen: een soldaat die deelnam aan de oorlog.*
- *Indien praktisch haalbaar zal achteraan in het boek een namenindex toegevoegd worden.*

De laatste loodjes

Tot in oktober 2013 werden nog archieven bezocht om nog ontbrekende gegevens, in hoofdzaak betreffende de soldaten, aan te vullen. Ook het laatste hoofdstuk (Na de oorlog) moest in de laatste maanden nog vorm en inhoud krijgen. Een belangrijke bijdrage hiervoor werd geleverd door ons lid Frank Judo die een boeiend stuk schreef over Jozef Rombouts en de vervlaamsing van het leger na de oorlog.

De redactie zorgde ervoor dat van de verschillende hoofdstukken één boek werd gemaakt. Verder werden verwijzingen, bronnenvermelding en namenindex op punt gesteld. Uiteindelijk kwamen we aan 261 bladzijden in A4-formaat.

Van heel grote waarde was het nazicht van het boek, zowel op grammaticaal als inhoudelijk vlak, door Leo Van linden en Ludo De Herdt.

De prijsbepaling: het boek wordt verkocht voor 25 euro, tot 31 december 2013 voor 22 euro.

Het sluitstuk was de persconferentie, die plaatsvond op 12 december in het gemeentehuis, waar het boek officieel aan de buitenwereld werd voorgesteld.

Rumesta dankt iedereen die meegewerkt heeft aan dit boek, in de eerste plaats de leden van de werkgroep, en ook het gemeentebestuur dat deze uitgave financieel mogelijk maakte.

Wel en wee

Het maken van een boek over een verschrikkelijke oorlog is een ernstig werk, maar soms gebeuren er zaken die het geheel toch wat luchtiger maken:

- Bij het eerste bezoek aan het archief van het Jubelpark werden we in het centrum van Brussel op een haar na aangereden door een politiewagen in volle vaart die klaarblijkelijk nog nooit gehoord had van voorrangsregels.
- Nog in datzelfde Jubelpark werden we op heterdaad betrappt bij het fotograferen van een aantal postkaarten. Voorzitter Jan moest al zijn charmes tegenover een vrouwelijke bediende bovenhalen om verder onheil te voorkomen.
- En nog in datzelfde Jubelpark werden we een beetje overrompeld door het aantal documenten dat we moesten invullen vooraleer we een bepaald document konden inzien. Klap op de vuurpijl was dat we na het lezen van een document nog een papier moesten invullen waarin stond welk dossier we hadden gelezen. Op elk document moesten ook telkens onze naam en ons persoonlijk adres worden ingevuld. Desondanks zijn we toch tevreden over onze bezoeken aan dit archief, want de personeelsleden hielpen ons daar waar ze konden en we hebben er een prachtig album met foto's van Rumst gevonden.
- In het legerarchief van Evere gaat het er heel streng aan toe. De voorschriften zijn er strikt en worden dikwijls tot op de letter toegepast. Bij het verlaten van het archief werd vastgesteld dat er foto's genomen waren. Het fototoestel moest ingeleverd worden en de foto's werden gewist, hoewel het gewoon ging om foto's van een binnenplein waar wat museumstukken stonden tentoongesteld. Maar ons lid Frans De Keyser kreeg er wel een duidelijke voorkeursbehandeling met koffie.
- Een speciale vermelding moet Erik Houtman van het Rijksarchief in Beveren krijgen. Erik was hoofd van het Rijksarchief Antwerpen, dat wordt gerenoveerd. Met zijn enorme dossierkennis wist hij voor ons een heel pak nog niet geïnventariseerde stukken op te diepen.
- Twee soldaten bleken tweemaal gesneuveld te zijn. Dit was geen fout van de opzoekers want het stond wel degelijk in verschillende dossiers vermeld. Het werd dus een hele klus om de echte datum te achterhalen.

Willy Wuyts